

Városunk

Budapesti Honismereti Híradó

IX. évfolyam 2. szám

2006. április

Bartók és Budapest

Százhuszonöt éve, 1881. március 25-én Torontál vármegyében, Nagyszent-

1916-os fotó
Bartók Béla 1921. évi útlevelében

miklóson született Bartók Béla. Édesanyja Voit Paula, tanítónőként dolgozott, jól

zongorázott. Édesapja, id. Bartók Béla iskolaigazgató volt egy gazdasági iskolában, egyidejűleg az általa alapított zeneegyesület zenekarát is irányította. Az ötéves Bartók kérésére első zongoraóráit édesanyjától kapta.

Pozsonyba költöztek 1888-ban, édesapja halála után, s a Kórház u. 3-ban laktak. Itt Erkel László – nagy nemzeti operáinknak alkotója, Erkel Ferenc fia – zongorázni tanította. Megismerkedett a pozsonyi születésű Dohnányi Ernővel. A négy évvel idősebb Dohnányi biztatására

1899-ben édesanyjával a pesti Zeneakadémián jelentkezett Thomán István

zongoraművésznél, aki a meghallgatás után a 2. osztályba vette rögtön fel, de kompozícióit megnézve Koessler Jánoshoz zeneszerzésre is ajánlotta. A régi Zeneakadémia az Andrássy út (régén Sugár út) és a Vörösmarty utca sarkán, pontosabban a Vörösmarty utca 35-ben volt, és mindmáig kitűnő koncertek hallhatók hangversenytermében.

Thomán István – mint Liszt növendék – liszti módszer szerint tanította Bartókot, aki a Zeneakadémián 1900-ban tartott első hangversenyén Beethoven c-moll zongoraversenyének I. tételét adta elő. Ha ideje engedte – például nyári szünetekben – járta Magyarország és Európa jelentős városait. Gyakran lakott kvartélyokban (népszállásokban), ismerősöknél, roko-

noknál, édesanyjánál és a Teréz körúton. Zeneakadémiai tanulmányait 1903-ban fejezte be.

1902-ben megismeri Gruberné Sándor Emmát, és szalonjában neves művészekkel találkozik. Itt köt barátságot Kodály Zoltánnal, Sándor Emma későbbi férjével. A művelt, nagy zenetudású asszony sok okos tanáccsal látta el a nálánál jóval fiatalabb zenészeket. A két barát célja „a magyar zene megteremtése” lett. A gyakran osztrák, német mesterek által tanított idegen zene helyett, gyökerében magyar zenét kívántak meghonosítani. A gyökerében magyar zene a parasztzene, a népdal – vallották, és hatalmas lendülettel fogtak a népdalok gyűjtéséhez. Például a Húsz magyar népdal című kötet-
(Folytatása a 3. oldalon.)

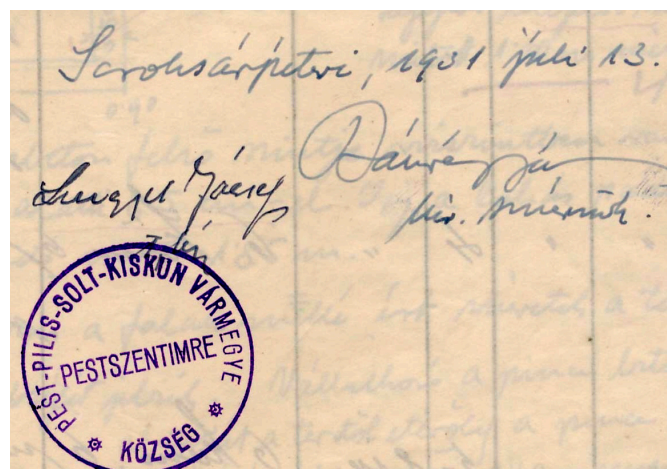
Soroksárpéteri kontra Pestszentimre

Pestszentimre község 75 éves „névnapja”

Az 1930-ban nagy keservesen kivívott önállóság velejárója volt a Soroksárpéteri név megváltoztatása. Egyetlen helyi szervezet sem akarta megtartani a mostoha anyaközségnek titulált település nevét az új nagyközség elnevezésében. Azonban erre nincsenek levéltári adatok, csak a helyi „emlékezet” és a belügyminiszternek a település önállóságát kimondó rendelete utal a névváltoztatás igényére: „az új nagyközség nevét ideiglenesen „Sorok-

sárpéteri” névben állapítom meg.” A felmerülő névvariációk még a szájhagyományban sem maradtak fenn, így csak a tényekkel támaszthatjuk alá a névkálvária következő állomásait.

Az új nagyközség 1930 májusában alakult képviselőtestülete október 11-én tárgyalt az elnevezésről. Ekkor 28 igen, 10 nem szavazattal elfogadásra került dr. Schaub Mihály katolikus plébános által javasolt és előterjesztett Pestszentimre név kérésének felterjeszté-

A keltezés helye és a bélyegző itt még ellentmond egymásnak

se. Beszédében kitért a javaslat indoklására: „...a Szent Imre jubileumi évben alakult Soroksárpéteri község nevét leghelyesebben és a jubileumnak megfelelően

Szent Imréről elnevezve kell hogy meghatározza. Szent Imre ugyanis nemcsak a magyarságnak a magyar ifjúságnak, hanem a
(Folytatása a 4. oldalon.)

Tanulmányok Budapest múltjából

Hosszabb szünet után megjelent a Budapesti Történeti Múzeum legújabb kötete (*Tanulmányok Budapest múltjából 32. szerk.: F. Romhányi Beatrix*), ismét fontos ismereteket szolgáltatva a Budapest történetét kutató szakembereknek és az érdeklődő olvasóknak. A könyv tanulmányai korban és tematikájukban is széles spektrumot ölelnek át. A 18. század közepén indul gróf Zichy Miklós halotti emlékművének története, a kiscelli trinitárius kolostor templomában elhelyezett alkotás létrejöttének körülményeit és kalandos sorsát *Létay Miklós* dolgozta fel, s elsőként közli az emlékmű 1999-ben, Rácalmásan megtalált feliratának szövegét. Az időhatár másik végpontját jelenti *Nagy Ágnes* Lipótvárosról és annak társadalmáról készült tanulmánya. Az 1930. és 1960. közötti statisztikai adatok és a változatos forrásanyag – címjegyzékek, lakónyilvántartó könyvek – alapján egy városnegyed makro- és mikrovilágát ismerhetjük meg. A közigazgatás-történettől a művészet- és sajtótörténetig olvashatunk értékes tanulmányokat a kötetben, például a fővárosi tör-

vényhatósági bizottság 1920-as újjászervezéséről, vagy a helyi sajtó szerepéről a főváros környékén a 19–20. század fordulóján, kiemelve Kispest–Szentlőrinc lapjait. Ipartörténeti adalék *Fischer Ignác* „Porcellán festészeti intézetének” 1867-es megalapításáról és kályhas tevékenységéről közölt írása. Új szempontot hoz *Szemző Hanna* a közlekedéstörténetbe az 1900-as súlyos zugligeti villamosbaleset kapcsán az utazási szokások változásának és a közlekedés társadalmi szabályozásának elemzésével.

Külön ki kell emelni *Rostás Péter* alapos értekezését, amely részletesen nyomon követi a kiscelli trinitárius kolostor 1784-ben kezdődő katonai célú átalakítását. A Helytartótanács, a Haditanács és a Főhadparancsnokság iratanyagának és a fennmaradt felmérési alaprajzoknak köszönhetően rekonstruálni lehetett a mai Kiscelli Múzeum épületének 18. századi, illetve 1806-os állapotát, helyiségbeosztását, még burkolatát is. Az iratok azonban nemcsak az épületről és annak átépítéséről adnak képet számunkra, hanem a csá-

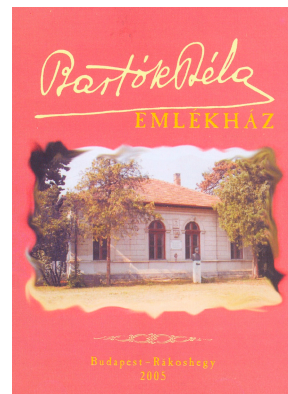
szári hivataloknak, katonai szervezeteknek működéséről is. *Szívós Erika* Budapestet, mint művészeti központot mutatja be a 19–20. század fordulóján. Művészetszociológiai megközelítéséből a „kulturális mezőt”, a művészet társadalmi közegét ismerhetjük meg, a formális és informális közvetítőket, a művészeti intézmények, a kávéházak, klubok, a művészeti sajtó szerepét. A főváros középkori történetére vonatkozó forrásanyag összegyűjtésének kutatástörténetét összegzi *Kis Péter* és *Petrik Iván*. Ez a nagyszabá-

sú program Csánki Dezső 1911-es javaslatával vette kezdetét, s azért vált szükségessé, mivel a város hatóságainak, testületeinek levéltárai 1526. és 1686. között megsemmisültek. A Fővárosi Levéltár által megkezdett munkát 1945 után a Budapesti Történeti Múzeum folytatta, s eredménye az ötkötetes „Budapest története” című monográfia lett, a forráskiadási munka azonban félbemaradt. A tanulmánykötet a további kutatómunkához ad ösztönzést, miközben az érdeklődő lokálpatrióták is haszonnal forgathatják.

Gali Ágnes

Bartók emléknep Rákoshegyen

Bartók Béla születésének 125. évfordulója alkalmából a Budapesti Városvédő Egyesület XVII. ker. csoportja és a Rákoshegyért Alapítvány március 25-én, szombaton emléktábla avatást, hangversenyt és fotókiállítást szervezett. Emléktáblájukat a XVII. kerületi Jókai utca 5-ben, Bartók Béla és családja egykori lakóházának falán helyezték el. Ünnepi hangversenyüket a Rákoshegyi Baptista Imaházban tartották, *Fejér Gyula* Bartók Béla nyomában című fotókiállítását a Rákoshegyi Közösségi Házban nyitották meg.

POLITIKATÖRTÉNETI

PTM

INTEZETKHT

Tudományos konferenciát tartottak Az SZKP XX. kongresszusa címmel február végén a Politikatörténeti Intézetben.

Az SZKP XX. kongresszusa Sztálin halála után is megkérdőjelezhetetlennek hitt tabukat döntött meg, és alapvetően határozta meg a szovjet blokk orszá-

Konferencia a hazai desztalinizációról

gainak belpolitikai fejlődését. Hogyan fogadta a magyarországi kommunista vezetés és a társadalom a kongresszus megállapításait? Mennyire bolygatta fel Kelet-Európát és a világot a desztalinizációs folyamat felerősödése?

Ezekre a kérdésekre keresték a választ a konferencia előadói és délutáni kerekasztal beszélgetésük résztvevői. Az előadásokból a magyar mellett elsősor-

ban az orosz nézőpontot ismerhették meg a rendezvény vendégei.

A konferencia délelőtti előadói: *Baráth Magdolna* (A XX. kongresszus újabb orosz történeti irodalma); *Kecskés Gusztáv* (A NATO és Kelet-Európa viszonyának változása a desztalinizációs folyamatban, 1953–1956); *Vámos Péter* (A XX. kongresszus hatása a magyar-kínai kapcsolatokra); *Feitl István* (Szembesülés – Az MDP

vezetői és a kongresszus); *Standeisky Éva* (A kongresszus és az írók); *Tóth Eszter Zsófia* (Kongresszus – munkás nézőpontból).

A délutáni kerekasztal beszélgetésen a kongresszus hosszú távú kihatásait vizsgálták – résztvevői *Békés Csaba*, *Sz. Bíró Zoltán*, *Földes György*, *Krausz Tamás*, *Székely Gábor*, *Szilágyi Ákos*, *Sztikalin Alexander* (Oroszország), *Tamás Pál* voltak.

Bartók és Budapest

● folytatás az első oldalról

ben 10 dal Bartók, 10 Kodály gyűjtéséből, földolgozásából jelent meg.

Bartók első nagyszabású műve az 1904. január 13-án bemutatott Kossuth-szimfónia volt, a kor jelentős karmestere, Richter János vezényletével. Kacsos Pongrácz szép, elismerő cikkben írt Bartók tehetségéről.

Thomán nyugdíjba vonulása után, 1907. május 15-től Bartók az új Országos Magyar Liszt Ferenc Zeneakadémia tanára, zongora és zeneszerzés szakon tanított. A szép hegedűművésznőnek, Geyer Stefinek ajánlotta kéttételes Hegedűversenyét. 1909-ben feleségül veszi tanítványát Zeigler Mártát. Egy év múltán megszületik a „Kis Béla”, Bartók első fia. Rákoskeresztúron a XVII. kerületben (1911–1919) első otthonuk Rákoshegyen, a Jókai utca 3-ban volt, a második a Teréz utca 28-ban, a harmadik a Hunyadi utca 50-ben lett.

Az I. Szvitjét Hubay Jenő hegedűművész vezényelte 1909. március 1-jén, a Filharmóniai Társaság élén. Ebben az időben született az általánosan ismert Allegro barbaro is. A három színpadi művét itt kezdte komponálni: A kékszakállú herceg vára című egyfelvonásos, kétszemélyes operáját, és A fából faragott királyfi táncjátékát itt fejezte be. Mindkét mű Balázs Béla szövegére készült. A csodálatos mandarin komponálását is itt kezdte el. A három színpadi műve bemutatásának időrendi sorrendje: 1917-ben A fából faragott királyfi, 1918-ban A kékszakállú herceg vára

bemutatója volt. Mindkettőt Egisto Tango olasz karmester dirigálta. A kékszakállút Kálmán Oszkár, Juditot Haselbach Olga énekelte. Jellemző, hogy a kedvezőtlen fogadtatás, gáncsoskodások következményeképpen A csodálatos mandarin sikeres színpadi előadása csak 1955–56-ban

egy év múltán megszületett Péter, Bartók második fia.

Jelentős esemény volt számára Pest és Buda egyesítésének 50. évfordulója. Budapest Székesfőváros Tanácsa felkérésére az 1923. november 19-én elhangzó három mű Dohnányi: Ünnepi nyitánya, Kodály: Psalmus Hungaricus, és Bartók: Táncsvit zenekarra volt. Mindhár-

dományos munkát folytat. Utolsó magyarországi hangversenyének végén (Búcsúhangverseny) az Elindultam szép hazámból... népdalt játszotta. Hallgatói ebből tudták, hogy Bartókék emigrálnak, többen sírtak is a közönség sorában. A hangversenyt 1940. október 8-án Ferenccsik János dirigálta.

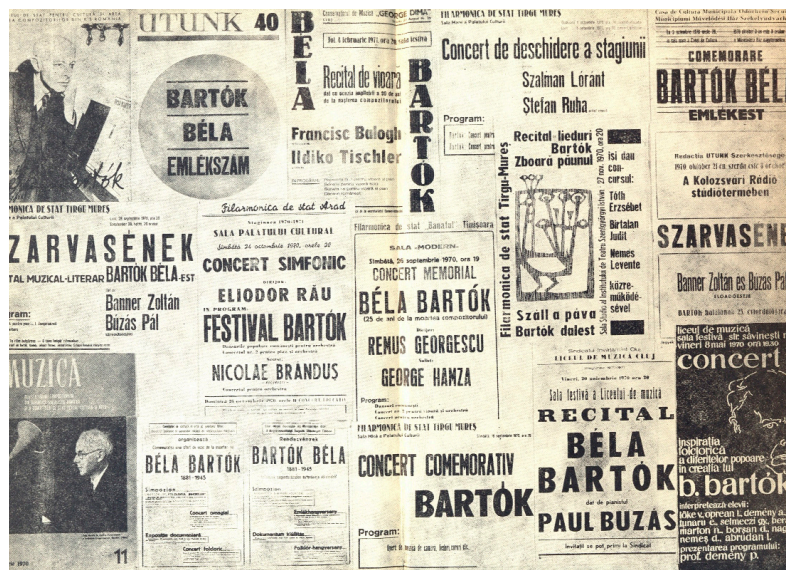
1940. október 12-én elhagyták Magyarországot. Amerikában koncerteztek, sok jelentős barátot szereztek, például Yehudi Menuhint, Szigeti Józsefet, Kusszevickijt stb. Megrendelésre hatalmas műveket komponált. Itt született meg az öt részes Concerto és a III. Zongoraverseny.

A beteges Bartók egészségi állapota folyamatosan romlott. 1945-ben tüdőgyulladást kapott, de gyöngeszervezetét végül a leukémia emésztette föl. New Yorkban, 1945.

szepember 26-án hunyt el. A háború után több létesítményt neveztek el róla: Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola, Bartók Archivum a várban (Táncsics utca 7.), utcákat a VIII. és a XIX. kerületben, utakat a XI., XV., XVIII. és XXII. kerületben. A Bartók Vonósnégyes, Bartók kórusok is viselték nevét. Hosszú évekig jómagam is a Budapesti Bartók Kórus énekese, másodkarnagya voltam.

Bartók – bár szándékában volt – soha nem térhetett vissza szeretett hazájába. Földi maradványait 1988-ban hazahozatták és július 7-én hatalmas gyászoló tömeg kíséretével a Farkasréti temetőben örök nyugalomra helyezték – szelleme és művészete azonban ma is köztünk él.

Körtvélyesi Oszkár

Válogatás koncertjeinek plakátjaiból

volt. E pantomint Lengyel Menyhért szövegére komponálta.

Rákoskeresztúr termékeny időszak volt Bartók életében. A Tanácsköztársaság ideje alatt a zenei direktorium tagja lett, ugyancsak szép reményeket táplált e direktoriumban Reinitz Béla, Kodály Zoltán és Dohnányi Ernő is. Jóhiszemű vállalkásuk a Tanácsköztársaság bukása után sok kellemetlen következménnyel járt.

A XVII. kerületi otthonaik után Budára, a II. kerületbe költöztek. Először a II. kerület Gyopár utca 2-ben – a ház a háborúban rommá lett –, majd a Szilágyi Dezső tér 4. félemelet 2-ben laktak (1922 májusától 1928 januárjáig). 1923-ban elvált Zeigler Mártától: piarista tanítványát, Pásztor Dittát vette feleségül és

mat Dohnányi Ernő vezényelte a Filharmóniai Társaság élén.

1928 és 1932 között a II. kerület Kavics utca 10-ben egy kertés villa lett a Bartók család otthona. Itt komponálta a II. zongoraversenyét, 1930-ban. 50 évesen, 1931-ben a francia becsületrenddel és a magyar Corvin koszorúval tüntették ki. Ezután a II. kerület Csalán utca 29-ben lévő kertés, szecessziós villába költöztek. Ez volt utolsó budapesti otthonuk. Ma emlékház, melynek kertjében Varga Imre Bartókról készült egészalakos szobra várja a látogatókat.

1934-től saját kérésére fölmentik Zeneakadémiai munkája alól és a Magyar Tudományos Akadémia tagja lesz. Liszt Ferenc magyarságát hangsúlyozza, népzenei rendszerező, tu-

Soroksárpéteri kontra Pestszentimre

Pestszentimre község 75 éves „névnapja”

• folytatás az első oldalról

vallásos és erkölcsi tisztaságnak is a mintaképe, s úgy képzeli, hogy egy most alakult és első lépéseit tevő új község minden egyes lakosa olyan erkölcsi tiszta-

Dr. Schaub Mihály plébános

sággal kíván az életbe indulni, mint amelyet a történelemben Szent Imre képvisel.” Támogatói a kormánypárti és egyházi, ellenzői a szociáldemokrata képviselők közül kerültek ki. Utóbbiak fellebbezést is nyújtottak be a járási, vagy a megyei főhatósághoz. A Streng József vezette ellenzék által javasolt névre semmi utalással nem bírunk.

Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye törvényhatósági bizottságának közgyűlése 1931. február 11-én figyelmen kívül hagyta a fellebbezést, és többszöri tárgyalás utáni véghatározatában az eredeti Pestszentimre nevet terjesztette fel a belügyminiszter elé. Strengék persze panasszal éltek a királyi közigazgatási bíróságnál. Hatáskör hiányában panaszukat elutasították, de aki azt hiszi, hogy innen már sima ügymenetben megadták az új nevet, az téved. Streng József soroksárpéteri lakos és társai fe-

lülvizsgálati kérelemmel fordultak a belügyminiszterhez. A belügyminiszteri döntést a Központi Statisztikai Hivatal égisze alatt működő Országos Községi Törzskönyvbizottság, mint az elnevezések véleményezője készítette elő. 1931. április 9-én az Országos Levéltár főigazgatója – javaslattevőként – a Péteri név mellett foglalt állást (figyelmen kívül hagyva a Gyömrői járásban található Péteri nagyközséget), majd így értékelte az új nevet: „A kért rosszhangzású Pestszentimre név különben azért sem volna javasolható, mivel az eddigi gyakorlat szerint a vármegye neve a községeknél megkülönböztető jelzőül nem használható”. Itt csak utalhatunk azokra a „Pest” szóval kezdődő nevekre, amiket a törzskönyvbizottság adományozott, például Pestszentlőrincz, Pesthidegkút, Pestújhely... A következő ülésen ugyan helyt adtak a levéltári javaslat Péteri megőrzésére vonatkozó ré-

XIII. kerületi Helytörténeti Klub

A klub előadásait minden hónap harmadik csütörtökén, délután 5 órai kezdéssel tartják az Angyalföldi Helytörténeti Gyűjteményben (lásd 8. oldalunkat – a szerk.), a májusi helytörténeti sétáról ugyanitt lehet érdeklődni

Április 20.

– A Szabolcs utcai kórház története
– Előadó: dr. Róbert Péter helytörténész

Május 18.

– Emlékeink nyomában – fotó- és helytörténeti séta a Népszigeten
– Vezető: Németh Marietta helytörténész

Június 15.

– Mozik a XIII. kerületben
– Előadó: Németh Marietta helytörténész

szének, de a kapitális tévedésekről „nem nyitottak vitát”. Az április 23-i döntés a Pestpéteri nevet javasolta a miniszternek.

Scitovszky Béla belügyminiszter így a községi kérelem, a fellebbezések és a vármegyei ajánlás áttanulmányozására kényszerült. Időközben dr. Schaub Mihálytól egy levél érkezett a törzskönyvbizottsághoz. Ebben tájékoztatta a bizottságot, hogy „...az épülőfélben lévő plébánia templomunknak védőszentje Szent Imre lesz. A határozatot az

egyháztanács – a megyéspüspök hozzájárulásával – ugyanazzal az indoklásával hozta, mint amellyel a községi képviselőtestület a Pestszentimre nevet kérte... és a Szent Imre jubileumi évben történt önálló lelkesedés rangjára való emeltetése emlékére.” A belügyminiszter rendeletének bevezetőjében elemezte a beérkezett fellebbezéseket, a vármegyei ajánlást, valamint a községi előterjesztést, de a törzskönyvbizottsági ajánlásra egy szót sem fecsért, majd engedélyezte Szent Imre nevének felvételét: „...Soroksárpéteri község végleges nevét... a „Pestszentimre” névben állapítom meg... Budapest, 1931. június hó 18.-án.”

Magyarország nagyközségei közül – tudomásunk szerint – a Szent Imre ünnepi év tiszteletére csak a XVIII. kerület elődtelepülése vette fel a szent nevét. Az ifjú nagyközség – a névadó szellemiségéhez híven – sikeresen megtett mindent később azért, hogy lerázhassa magáról a Magyarország legszegényebb települése dicstelen jelzőjét.

Pándy Tamás

Lánchíd Kör

Az egyesület általában a hónap utolsó hétfőjén, du. 5 órakor, változó helyszíneken tartja előadásait, melyek mindenki számára nyitottak.

Elérhetőség: Preamajer Mária ügyvezető titkár (tel.: 383-1842, e-mail: net459@axelero.hu).

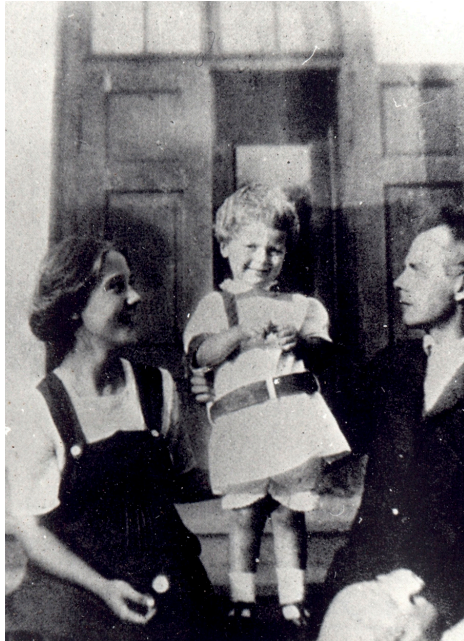
Április 27. (csütörtök)

– Szent György kultusz a keresztény Keleten
– Előadó: dr. Nagymihályi Géza görög katolikus lelkész, művészettörténész
– Helyszín: Litea Könyvesbolt és Teázó (I. ker., Hess András tér 4.)

Május 29. (hétfő)

– Nándorfehérvár 1456. július 21.
– Előadó: Pálosfai Balázs történész
– Helyszín: Magyar Művelődési Intézet (Budapest, I. ker., Corvin tér 8., földszinti előadó)

Életének 64 évéből kilencet töltött az akkori Rákoskeresztúron, a mai Rákoshegyen Bartók Béla népzene-kutató és zeneszerző. Tudomásunk szerint 1906-ban tartózkodott először hosszabb ideig Rákoskeresztúron. Egy közös spa-

A Bartók-család Rákoshegyen, a háttér után ítélve, valószínűleg a Teréz utcai ház hátsó bejárata előtt

nyolcországi koncertkörút után Vecsey Ferenc hegedűművész családjának körében, a mai Jókai utca 1. szám alatti villában töltötte a nyári hónapokat. Valószínűleg a vakáció élményének hatására költözött 1911. május 2-án a Jókai utca 3. (ma 5.) szám alá, ahol 1912 márciusáig bérelt lakást. Ezt váltotta fel a Teréz utca 28. (ma Hunyadi u. 50.) alatti épülettel, ahol egészen 1920-ig lakott feleségével. 1919-ben házukat rekvirálni akarták, de ez alól Lukács György közoktatásügyi népbiztos felmentést adott, ők pedig pár hónapra beköltöztek Kodályékhoz, hogy oda se költöztesse be társbér-
lőket.

Bartók Béla első feleségével, Ziegler Mártával (1893–1967) élt Rákoshegyen. Az 1909-es ház-

Bartók Béla Rákoskeresztúron

ságkötésük idején 16 éves lány a művész zongorista tanítványa volt. Ziegler Márta 1966 májusában írt, a *Dokumenta Bartókiana* IV. kötetében megjelent *Tizenhárom esztendő* című írásából idézett rövid részlet jól jellemzi az itteni éveket:

Bartókról, az emberről és mindennapjairól kevesen tudnak ... hiszen Bartók jóformán soha nem engedett magához közel senkit, nem ridegségből vagy a sokszor szemére hányt embergyűlöletből, hanem a reá annyira jellemző szemérmes tartózkodásból...

Bartók Bélának egyik jellemző tulajdonsága volt, hogy mindig oktatott, átadott saját tapasztalataiból és fejlettebbé, tanultabbá akarta nevelni a körébe tartozókat... ő ismertette meg nővéremmel és velem Ady Endre költészetét s kedves francia íróit: Flaubert-t, Maupassant-t, Daudet-t, s egyik legkedvesebb könyvét, Jakobsen Niels Lyhné-jét... Amikor a Béla fiunk születését jelentő táviratot megkaptam, kérdésemre, hogy mi volt első gondolata, azt válaszolta (könnybe lábadt szemmel): „Arra gondoltam, hogy majd írni tanítom.” (...) Egyet azonban nem szeretett: a Zeneakadémián való tanítást. Ez nyűg, robot volt számára, s az ezzel eltöltött időről ő, aki „időkoldús”-nak nevezte magát, úgy érezte, hogy

fontosabb dolgoktól (tudományos munkásság, komponálás stb.) vonja el. A lehető legrövidebb időre, heti 3 napra zsúfolta össze óráit. Felváltva aludt édesanyjéméknál és Kodályéknál, s amint tehette, sietett vissza Rákoshegyre.

Rákoshegyi első lakásunk (Jókai utca 3.) eléggé szűk volt, s nem biztosította számára azt a csendet, amire munkájához szüksége volt, így hamarosan átköltöztünk egy négyszobás házba, amelynek kertjében külön nyári lak is volt. Mellettünk, mögöttünk üres telkek s teljesen zavartalan csend. Mégis leginkább éjjel komponált; nappal a viaszhengerekre felvett népdalgyűjtései lejegyzésével, rendezésével, nyomtatásban megjelent román, szlovák stb. gyűjtések rendszerezésével, olvasással, nyelvtanulással foglalkozott... A napi programhoz hozzátartozott, hogy „a gyerekek” rajzolt valamit. Másik játék volt a kártyavárépítés, de nem csak a szokásos házacsákák, hanem komplikált kerítések, utak – bámulatosan biztos, nyugodt kézzel. A gyerekek szabad fejlődésére igen nagy gondot fordított: iskolába csak negyedik elemibe íratta be (az első három osztályból magánvizsgát tett)... Egyik szenvedélye a bogár- és lepkegyűjtés volt. Mindig vele volt a spirituszos üveg a bogarak és a kloroformos üveg a lepkek számára...

A betegséget nagy türelemmel, panasz nélkül viselte, még

azt a nagyon fájdalmas középfülgyulladás is, amit az 1918-as nagy influenzajárványkor kapott. Pedig a dobhártya megnyitása után (Kodály hozott ki Rákoshegyre autón egy szakorvost) minden, zongorán leütött hangot a felső quartájával hallott egy ideig, s ez eléggé aggasztotta. Azt már inkább tréfásan panaszo-
szolta, hogy állandóan egy Hubay-kompozíciót hall...

Ha komponált, nem beszélt róla, nem is szabadott kérdezni, s általában tudomást venni róla, hogy dolgozik-e valamin és min. Csak amikor teljesen kész volt valamelyik mű, játszotta el...

Népdalokat is gyűjtött lakóhelyén. 1915. május 20-án írja Busitin Jánosnak: „Ugye el se képzelné, hogy még ilyen időkben is lehet népdalt gyűjteni. Pedig lehet. Román vidékre nem mehettem el a hosszadalmas közlekedési mód miatt: tótoknál gyűjtöttem, először is lakóhelyemen, Rákoskeresztúron, aztán húsvétkor egy hétig Zólyomban.”

Ádám Ferenc

Bartók Béla saját felvétele a rákoskeresztúri népviseletről

RÓLUNK – RÖVIDEN

Budapesti Honismereti Társaság

Társaságunk elnökségének tagjait február 22-én, a Budapest Főváros Levéltára tárgyalójában tartott ülés megnyitáskor *Breinich Gábor*, az egyesület elnöke köszöntötte. Az előző ülés óta eltelt időszak eseményeiről *Gábrriel Tibor* titkár adott tájékoztatást. Beszámolt a Budapesti História decembri és februári előadóestjeiről, a Budapesti Helytörténeti Portál működtetéséről, a Városunk – Budapesti Honismereti Híradó januári számának megjelenéséről – az újság kilencedik évfolyamába lépett – és a Budapesti Helytörténeti Emlékkönyv II. kiadásáról. A második kötet előkészítését szeptember elején kezdték el, december végén került tördelésre, és január közepén a nyomdába.

A Honismereti Szövetség az anyagi háttér megteremtése esetén országos középiskolai történeti vetélkedőt fog szervezni „És leszen csillagfordulás” címmel. A tervek szerint a megyei elődöntők feladatlapját a Budapesti Helytörténeti Portálról lehet majd letölteni, és a fővárosi döntő elő-

készítésére, lebonyolítására a Társaságunk kapna felkérést. Bejelentette, hogy február 23-án a Honismeret folyóirat szerkesztőbizottsága a budapesti Erdős Renée Helytörténeti Gyűjtemény és Galériában tartja kihelyezett ülését és olvasói találkozóját, amelynek előkészítését szintén a Budapesti Honismereti Társaság végezte.

Az elnökség elismerését és köszönetét fejezte ki az emlékkönyv elkészítésében közreműködőknek és a tisztújítás előkészítése kapcsán Jelölő Bizottságot hozott létre: elnökének *Bóta Piroskát*, tagjának *Boda Sándort* kérte fel.

A Társaság 2005. évi tevékenysége és gazdálkodása ellenőrzésének tapasztalatairól *dr. Sütő Józsefné*, az Ellenőrző és Számvizsgáló Bizottság elnöke számolt be. Az elnökség megállapította, hogy az egyesület működése az alapszabálynak megfelelő volt; a pénzügyi, bizonylati anyag kezelése az előírások alapján történt, miközben a szervezet bevételei az utolsó három esztendőben szinte évente duplájára növekedtek.

Az elnökség jóváhagyta a 2005. évi tevékenységről szóló közhasznú beszámoló tervezetét, a pénzügyi mérleget és eredmény-leveletét, a 2006. évi munkatervet. Állásfoglalása alapján a kerületek képviselőit a Gyűjteményi Szakbizottság helyett egy Területi Bizottság fogja ellátni. A Honismereti Szövetség emléklapjával történő kitüntetésre 2006. évben *Bottlik Ivánnét* (III. kerület), *Kahlich Endrét* (XII. kerület) és *Boda Sándort* (XIV. kerület) javasolta.

Budapesti Honismereti Társaság

Székhely:
1043 Budapest,
Berda József u. 48.
(Újpesti Helytörténeti Gyűjtemény)

Tel.: 370-0652

E-mail:
bpht@chello.hu

Weblap:
www.bpht.hu

Budapesti História

Április 5. – Budapest régi földmérési jelei

- Előadó: *Noéh Ferenc*, földmérő mérnök
- Műhely: a Kispesti Honismereti Egyesület munkájáról
- Előadó: *Vidra Péter*, az egyesület vezetője

Május 3. – Kitelepítések Budapestről az 1950-es években

- Előadó: *dr. Róbert Péter*, történész
- Műhely: Budafok-Tétény Baráti Körök Egyesület tevékenysége
- Előadó: *Horváthné Fűkő Zsuzsanna*, az egyesület elnöke

Június 7. – A Vinczés Nővérek története

- Előadó: *Bottlik Ivánné*, ny. középiskolai tanár
- Műhely: a „BRAUNHAXLER” Óbudai Német Hagyományokat Ápoló Közhasznú Egyesület életéről
- Előadó: *Tauner Tibor*, az egyesület elnöke – Az előadás után fellép az egyesület énekkara.

A Budapesti Honismereti Társaság előadóestjeit **minden hónap első szerdai napján, du. 5 órai kezdéssel** Budapest Főváros Levéltára földszinti konferenciatermében tartjuk (Budapest, XIII. Teve u. 3–5.).
Az estek nyilvánosak, belépődíj nélküliek, minden érdeklődőt szeretettel várunk.

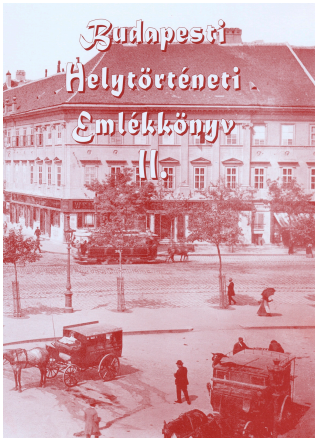
Miért nézzem meg a

www.bpht.hu-t?

Mert a Budapesti Helytörténeti Portálon találok meg:

- a legfrissebb fővárosi helytörténeti híreket;
- a Kapcsolódó oldalak menüpontjában a leg-
rövidebb utat a hazánkban kiadott történet-
tudományi, levéltári, hadtörténeti, irodalom- és
nyelvtörténeti folyóiratokhoz, múzeumok-
hoz, könyvtárakhoz, magyar elektronikus új-
ságokhoz, honlapokhoz;
- a legtöbb információt a fővárosi és kerületi
helytörténettel foglalkozó civil szervezetek-
ről, közgyűjteményekről;
- a Városunk összes eddig kiadott számát és re-
pertóriumait;
- a legfrissebb fővárosi helytörténeti bibliográfi-
át.

Csak ezekért!

Szinte pontosan egy évvel az első kötet megjelenése után, február 23-án immár a Budapesti Helytörténeti Emlékkönyv második kötetének bemutatójára kerülhetett sor Budapest Főváros Levéltárának Teve utcai új épületében. Úgy tűnik, e „duplázás” egy hagyomány kezdetét jelenti, amire kellő biztosítékot nyújt a jelenleg is folyó Budapesti História című előadásorozat, illetve a korábban elhangzottakat gyűjteményes kötetű várárszó változatlan szerkesztői akarat.

A méltó folytatás

Budapesti Helytörténeti Emlékkönyv II.

De garancia erre az első két kötet után kikristályosodni látszó szerkezet is. A tárgyevi előadásokat összefoglaló bevezetők után időrendben következnek a nagyjából azonos terjedelmű, szerkesztett tanulmányok, összefoglalók, amelyek mintegy lezárásként tartalmukhoz illeszkedő, jellemző illusztrációkat kaptak. Mivel a Budapesti História délutánjai soha nem csupán a helytörténetek felolvasásából, hanem lokálpatrióták különféle egyesületeinek, illetve helytörténeti gyűjtemények bemutatásaiból is állnak, a tanulmányok mellett, a hozzájuk kapcsolódó szerveződések, intézmények életébe is bepillanthat az olvasó. A kötetek második része három, hasonlóképpen fontos fejezetből áll: *Gábor Tibornak* a Budapesti Honismereti

Társaság munkáját bemutató fejezetéből, a *Szóllósy Marianne* által naprakészen összeállított részletes adattárból, s a *Gáli Ágnes* készítette válogatott bibliográfiából, amely a főváros és kerületei történetével kapcsolatos műveket tartalmazza.

Tallózva az egyes írások között – primus inter pares – feltétlenül említést kell tenni *Bolla Dezsőnek* a Weiss család csepeli szerepét ismertető munkájáról, úgyszintén *Pető Mária*nak a tabáni török emlékekről szóló összefoglalójáról, illetve *Mojzes Ildikónak* a Rákospalota és Pestújhely huszadik század eleji életét bemutató, hangulatos sorairól. Komor időszakot idéz *Sasvári Endre* 1944–45-ös, hegyvidéki háborús élményeit számba vevő emlékezése, s igen hasznos ismereteket közöl *Breinich Gá-*

bornak a Fővárosi Levéltár létrehozása körülményeit és új épületét ismertető, valamint *Sipos Andrásnak* az intézmény szolgáltatásait regisztráló írása. A kötetben szép gesztusként *Fodor Péter* emlékezik meg a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár létrehozásának százéves jubileumáról...

Mindenkit azonban sajnos nem lehet felsorolni. De talán nem is szükséges. Hagyni kell tért ugyanis minden olvasónak arra, hogy saját maga fedezhesse fel e kötet erényeit, lapjain a főváros számára ismerős helyeitől a kevéssé ismertek felé kalandozva.

Az emlékkönyvet a Budapesti Honismereti Társaság terjeszti (elérhetőségük a 6. oldalon – a szerk.), nyilvános forgalomba nem kerül.

Budapesti Helytörténeti Emlékkönyv II. (Szerk.: Gábor Tibor.) Bp., 2006, Budapesti Honismereti Társaság.

Buda Attila

Névjegyük egy-egy könyvadomány volt

Zuglói egyesület segítsége a határon túliaknak

A Budapesti Honismereti Társaság egyik alapító tagjai, *Bóta Piroska*, és *Boda Sándor*, az Alsórákosi Közművelődési Egyesület elnöke október 14-én indult el ezer darabos könyvadománnyal. Szállítmányuk a kárpátaljai határon a nagybégányi polgármester segítségével jutott át, boldogítva 2800 magyar ajkú ukrán állampolgárt. A település könyvtárosa kevéssé tudott segíteni a dobozok kirakásában, mert a szemét törölgette. Jó helyre került az adomány, mivel az utolsó évtizedben csupán 260 könyvet kapott könyvtárunk, melyből csak 15 volt magyar nyelvű.

A történetekről Bóta Piroskát kérdeztük meg.

– A másnapi ünnepségen mi lettünk volna a díszvendégek, de nem akartuk magunkat ünnepeltetni. Azok érdemlik ezt meg, akik ott élnek, és mindent kibírtak. Haza indultunk. A záhonyi határon hét óra hosszan várakoztunk a belépésre. Sosem gondoltuk volna, hogy ilyen türelmesek is tudunk lenni.

– *Ha jól érzékelem, egy ideig nem vállalkoztok ilyen útra.*

– Újra el kell menni, mert a többi település is ilyen helyzetben van. Aki tud segíteni, azzal felvesszük a kap-

Boda Sándor és Bóta Piroska a nagybégányi polgármesterrel (középen)

csoportot. Már segítettük Erdélyben Alsórákost, Kárpátalján Nagybégányt, Magyarországon Patapoklosit (az idején Honismereti Akadémiával látogattunk el a településre), most meg kell segíteni déli szomszédunkat, a Vajdaságot is. Eddig mindenhol ezer-ezer darab könyvvel tettük le a névjegyünket.

– *Ez nem kevés, ha még külföldre is ki kell szállítani, saját anyagi erőből.*

– Igen, de mindig mellénk állnak a jó emberek. Itt kö-

szönjük meg a támogatást, az adományokat, az emberiséget azoknak, akiket megillet.

Most madárinfluenza miatt nehezebb átjutni a határon. Az önzetlen adományozók a magyarországi, könyvtár nélküli kis településeknek gyűjtenek. Ötleteket, segítséget a 363-5848, és a 06-70-944-2300-s telefonszámon lehet jelezni, vagy könyvadományt felajánlani.

Erdélyi Róbert

Tabáni Helytörténeti Gyűjtemény és Dokumentációs Központ

(szakmai besorolás nélkül)

Vezető: Jankóné Pajor Ildikó,
tel.: 201-7093, cím: 1013 Bp.,
Döbrentei u. 9., nyitva: Sze., P., Szo.:
14–18, V.: 11–18 óra

Óbudai Múzeum (Zichy kastély)

Vezető: Dr. Újj Írisz, tel.: 437-8682,
388-2534, tel./fax: 250-1020 cím:
1033 Bp., Fő tér 1., nyitva: K–V.:
10–17 óra

Újpesti Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Szöllősy Marianne,
tel.: 370-0652, cím: 1043 Bp.,
Berda J. u. 48., nyitva: K–P.: 10–17,
Szo.: 10–14 óra.

Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Gönczi Ambrus,
tel.: 218-7420, cím: 1093 Bp.,
Pipa u. 4., nyitva: K–P.: 12–16,
Szo.: 10–14 óra.

Kőbányai Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Bihari József,
tel.: 261-5569, cím: 1102 Bp.,
Halom u. 37/b., nyitva: K.,
Sze.: 12–16, Cs.: 14–18 óra.

Alberfalvi Helytörténeti Gyűjtemény és Iskolamúzeum

Vezető: Beleznay Andor,
tel.: 208-6635, cím: 1116 Bp., Pentele
u. 8., nyitva: K. és Cs.: 16–18 óra.

Etele XI. kerületi Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Dr. György Lajosné,
tel.: 365-6126, cím: 1117 Bp., Erő-
mű u. 4., nyitva: Sze.: 15–18 óra.

Hegyvidéki Helytörténeti**Gyűjtemény és Galéria**

Vezető: Dr. Müllner Jenő, tel.: 457-
0501, cím: 1126 Bp., Beethoven u.
1/b., nyitva: K., Cs., P.: 10–18 óra.

Angyalföldi Helytörténeti**Gyűjtemény**

Vezető: Juhász Katalin, tel.: 349-
1501, cím: 1132 Bp., Váci út 50.,
nyitva: K–Cs.: 11–17, P.: 9–16 óra.

Zuglói Helytörténeti Műhely

(szakmai besorolás nélkül)

Vezető: Vörös Emese, tel.: 251-1910,
cím: 1145 Bp., Uzsoki u. 57., Tetőtér,
nyitva: H–P.: 10–18, Szo.: 10–14 óráig

Rákospalotai Múzeum

Vezető: Mojzes Ildikó, tel.: 419-8216,
cím: 1158 Bp., Pestújhelyi út 81.,
nyitva: K., Cs., Szo.: 10–14,
Sze.: 14–18 óra.

Erdős Renée Ház

Vezető: Ádám Ferenc, tel.: 256-
6062, 258-4693, fax: 256-9526,
cím: 1174 Bp., Báthory u. 31.,
nyitva: K–V.: 15–18 óra.

XVIII. Kerületi Pedagógiai Intézet és Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Frank Gabriella,
tel.: 295-0877, cím: 1181 Bp.,
Kondor Béla sétány 10.,
nyitva: H–Cs.: 10–15 óra.

Kispesti Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Siklós Zsuzsa, tel.: 281-
1619, cím: 1191 Bp., Fő u. 38.,
nyitva: K–P.: 14–18, V.: 10–16 óra.

Pesterzsébeti Múzeum

Vezető: D. Udvary Ildikó, tel.: 283-
1779, cím: 1203 Bp., Baross u. 53.,
nyitva: K–V.: 10–16 óráig.

Csepel Galéria és Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Sárkány István,
tel.: 278-0710, cím: 1213 Budapest,
Szent István út 230. Költözés miatt
zárva.

Budafok Barlanglakás Emlékmúzeum

Vezető: Garbóci László,
cím: 1222 Bp., Veréb u. 4.,
(Kulcs a Mező u. 52. sz. alatt,
Lakatos családnál)

Soroksári Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Sasvári Ilona,
tel.: 287-0083, tel./fax: 287-3057
cím: 1238 Bp., Sztítás u. 105., nyitva:
K., Cs.: 10–14, Sze., P.: 14–18 óra.

Budapest történetének válogatott bibliográfiája XIX.

Budapest műszaki útmutatója / szerk. Edvi Illés

Aladár. – Budapest : Terc kft., 2005. – [reprint]. – 606 p. : ill. ; 25 cm. – A könyv az 1896-ban a „Patria” Irodalmi Vállalat és Nyomdai Rt.-nél megjelent mű reprint kiadása

Déry Attila: Pest története és művészete. – [Budapest] : Terc, cop. 2005. – 213 p. : ill. ; 30 cm. – (Budapest építészeti topográfia ; 1.)

Papp Gézáne Klébl Ágnes: Dél-Pest és környéke a középkorban. – 2. jav. kiad. – [Budapest] : XXIII. ker. Soroksár Önkormányzat, 2004. – 76 p. : ill. ; 21 cm. – (Soroksári könyvek)

Kelényi György: A királyi udvar építkezései Pest-Bu-

dán a XVIII. században : hatalom és reprezentáció : a hivatalos építészet formaváltozásai. – Budapest : Akadémiai K., 2005. – 98 p., [42] t. : ill. ; 24 cm. – (Művészettörténeti füzetek ; 28.)

Habsburg Mária, Mohács özvegye : a királyné és udvara, 1521-1531 : Budapesti Történeti Múzeum, 2005. szeptember 30 - 2006. január 9. : Slovenská národná galéria, 2006. február 2 - április 30. / [a katalógust szerk. Réthelyi Orsolya et al.] ; [... szerzői Basics Beatrix et al.]. – Budapest : BTM, 2005. – 295 p. : ill. ; 29 cm

Tóth Árpád: Önszervező polgárok : A pesti egyesületek társadalomtörté-

nete a reformkorban. – Budapest : L'Harmattan, 2005. – 295 p. : ill. ; 23 cm. – (A múlt ösvényén)

Ferkai András: Lakótelepek. – Budapest : Városháza K., 2005. – 78 p. : ill. ; 21 cm. – (A mi Budapestünk ; 40.)

Az Újpesti Városvédő Egyesület története / [írta és szerk. Kadlecovits Géza]. – [Budapest] : Újpesti Városvédő Egyes., cop. 2005. – 175 p. : ill. ; 24 cm

Ferencváros metszete-ken 2. = Ferencváros in prints / szerk. és írta ... Gönczi Ambrus, Winkel-mayer Zoltán. – Budapest : Ferencvárosi Önkormányzat, 2005. – 103 p. : ill. ; 25 cm. – (Ferencváros képi ábrázolásokon)

Szelepcsényi Sándor: Rákoskert története. – 2., bőv. kiad. – [Budapest] : [Szelepcsényi S.], 2005. – 224 p. : ill. ; 21 cm

Kalmár Lajos: A Dohány utcai zsinagóga és a Zsidó Múzeum kincsei / Kalmár Lajos, Deutsch Gábor, Faragó Vera. – Pécs : Alexandra, 2005. – 157, [3] p. : ill. ; 29 cm

Dokumentumok a Magyar Iparművészeti Egyetem történetéből, 1880-1904 / összeáll. Zsidi Vilmos ; a Magyar Iparművészeti Egyetem Levéltárának kiadványa ; [kiad. ... a Veszprémi Egyetem Georgikon Mezőgazdaságtudományi Kar]. – [Keszthely] : VE GMK, 2005. – 234, [20] p. : ill. ; 24 cm

Gali Ágnes

Képeslapok reneszánsza Zuglóban

Képeslap kiállítás nyílt meg a Zuglói Helytörténeti Műhelyben január 27-én „Ahová a város szórakozni járt – a Városliget 1945 előtt” címmel. A tárlaton látható, 1945 előtti, muzeális értékű képeslapok magángyűjtőktől, illetve a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteményéből származnak és Budapest egykor legkedveltebb közparkjának, a Városligetnek pillanatképe dermedt múltjába adnak betekintést.

Az első levelezőlap atyjának talán egy francia kisváros papírkereskedőjét, Léon Besnardeau-t tekinthetjük, aki az 1870–71-es porosz-francia háború idején egy közelükben állomásozó ezred emblémáját nyomatta kartonlapokra. Más a helyzet az illusztrált levelezőlapoknál, értsd ké-

peslapoknál! Ezeknél az elősőség nem dönthető el, sokan versenyeznek érte. Száz évvel ezelőtt minden magára valamit is adó magyarországi településen árulták a helyi nevezetessé-

Korabeli képeslap a Városligetről

geket népszerűsítő képeslapokat. Dédszüleink hétköznapijainak e beszédes emlékei ma már történelmi múltunk tanúi, a helytörténet, építészettörténet, viselet-történet... megbecsült relik-

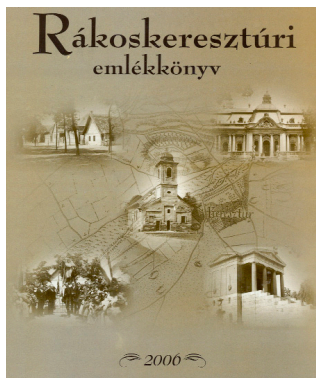
viái, mivel igen sokszor csak ezeken láthatjuk elődeink mindennapi életét, lakókörnyezetét, egykor ismert és megbecsült köz- és magánépületeket, szobrokat, emlékműveket.

A kiállítás anyaga az egykori Pest vigalmi negyedét, a Városligetet mutatja be – olvashatjuk a kiállítás tájékoztatójában: A Hősök tere

és a Millenniumi emlékmű mellett a látogatók a Városliget építészeti szempontból is kiemelkedő épületei korabeli képeivel (Múcsarnok, Vajdahunyad vára, Szépművészeti Múzeum, Közlekedési Múzeum, Jáki kápolna, Széchenyi fürdő stb.) is szembesülhetnek. A Vurstli (a későbbi Angol Park) fedhetetlen szórakozást nyújtott az izgalmak kedvelőinek, az Állatkert sétányain járva messzi tájak állat- és növényvilágával ismerkedhettek meg. Az Ezredéves Kiállítás a korabeli Magyarország jellegzetes épületeit, építészeti remekeit mutatta be. A korabeli, életképszerű ligeti jelenetek korcsolyázókat, az éttermek vendégeit, a sétányokat benépesítő családokat örökítették meg.

gabriel

Keresztúri fotóalbum

Rákoskeresztúr emlékkönyvét Tóth Péter helytörténeti kutató szerkesztésében Budapest Főváros XVII. kerület Önkormányzata adta ki. Bevezetőjében az Árpád-kori templom maradványainak feltárásáról is olvashatunk. A falu már 1265-ben Posa Racusa (Pósa Rákosa) néven szerepel István, ifjabb király oklevelében. Közeli nyolcvan fotó – rövid kiegészítő magyarázatokkal – mutatja be a település egykori képét, az elődök életét, az itt

lakó földművesek dolgos hétköznapijait, ünnepeit, a sport és kikapcsolódás pillanatait. A többségében magángyűjteményből válogatott dokumentumokon templomok, utcarészletek, rég megszűnt üzletek képe mellett a napjainkban már műemlék Podmaniczky-Vigyázó kastélyt és a lebontott mauzóleumot is láthatjuk. Podmaniczky báró a Felvidékről szlovák, Ausztriából és Baden Württembergből német ajkú telepesekeket költöztetett a hódoltság után elnéptelenedett községbe. Az anyai ágon leszármazott gróf, Vigyázó Ferenc örökös nélkül halt meg, vagyonát a Magyar Tudományos Akadémiára hagyta. Kastélyában 1935-ben múzeum nyílt, sajnos a kiállított tárgyak nagy része a II. világháború alatt megsemmisült. Az utókor csak néhány fennma-

radt felvétel alapján ítélni meg a berendezés gazdagságát. Budapest közelsége a 1920-as évektől hatással volt Rákoskeresztúr fejlődésére. Egyre több fővárosban dolgozó munkás telepedett le itt. Életük, közösségi szervezeteik, kulturális egyesületeik, viseletük képei idézik

meg az albumot lapozgatók számára a déd- és nagyszülők világát. A kötet függelékében Rákoskeresztúr 1736 és 1900 között használt pecsét és bélyegző lenyomatait, s a bemutatott fotóknak egy 1938-as térképre vetített helyét mutatják be.

(szm)

Pályázatok

Intézményvezetői és alkalmazotti állások

A kulturális intézmények állásainak pályázati felhívásai az NKÖM hivatalos kiadványában, a Kulturális Közönyben és annak internetes változatán (lásd: www.kozlonykiado.hu) megbízhatóan elérhetőek.

A budapesti kerületi helytörténeti tevékenységekhez kapcsolódóan február 20-án jelent meg az Erdős Renée Ház (XVII. ker.) részfoglalkozású intézményvezetői tisztségére közzétett pályázati felhívás – elbírálása májusban várható.

Várhatóan az áprilisi közönyben jelenik meg a Hegyvidéki Helytörténeti Gyűjtemény és Galéria (XII. ker.) igazgatói állására kiírt pályázat. A tisztség betöltéséről a kerület Oktatási és Közművelődési Irodájától kapott információk alapján a megjelenéstől számított 60 napon belül határozni.

Az érdeklődőknek érdemes ügyelni a pályázatok beadási határidejére, amely – ha a kiíró időpontot nem ad meg – a megjelenéstől számított 30. nap.

Kétkötetes válogatást adott közre Berkó Pál szerkesztésében a Budapest-melléklet közel tíz év alatt közölt írásából Budapest Főváros Levéltára „budapesti negyed” című „folyóirata”. N. Kósa Judit előszava szerint „Összegzésnek szánjuk tehát ezt az összeállítást. Igyekeztünk kötetbe rendezni a Népszabadság néhai Budapest-mellékletének legjavát: a legizgalmasabb riportokat, a legérdekesebb interjúkat, a legszebb tárcákat és – elvégre az ember utólag már sok mindent megtehet – a legjobb híreket.” Mi hívta életre akkoriban ezeket az oldalakat? Az egyik gazdasági: a hirdetőik sokszor nem tartottak igényt a drágább országos megjelenésre, megelégedtek a fővárosi szintű közléssel. A másik tartalmi: a főváros lakosságát egyre inkább érdekelték

szűkebb pátriájuk történései, s ebben konkurenciát jelentettek a kerületi önkormányzati kiadványok és az ingyenes reklámújságok is. Népszerűségét jellemzi, hogy az 1992 novemberében indult hat oldalas kiegészítés hetente kétszer, egy év múlva önálló laptagban, nyolc oldalon jelent meg. 1998-tól megszűnéséig (2003 áprilisa) hetente hat-szor került ilyen terjedelemben az olvasók kezébe.

A válogatás a főváros eseményeinek 1990 és 2003 közötti kronológiájával segít a későbbi írások mondanivalóját történeti sorba helyezni. Minden pol-

gár egyik legnagyobb gondjával, a lakásügyekkel foglalkozó cikkek vezetnek el az épületek állapotával, a városképpel és a lakosság összetételével, a Pest és Buda „élhetőségével” foglalkozó interjúkig, hírekig. Olvashatunk a Barbie-villamosról, a Lágymányosi hídról. Végig járhatjuk Újpalota csöppet sem emberi szalagházeit, kereshetjük a Kosuth Lajos utca 3-ban Landerer és Heckenast nyomait. Hajléktalan szállókra és a kertvárosba kalauzol el egy-egy írás, de betérhetünk a már megszűnt FÉSZEK-be, vagy megtudhatjuk milyen a Fekete Lyuk, a Tilos az Á

és a Lordok háza. Beszéléseket olvashatunk városunk neves vagy kevésbé közismert polgáraival, emlékezhetünk Füttyös Gyurira. Kereshetjük a régi szobrokat és felfedezhetjük az újakat. Egyszóval sétálhatunk az olykor leomló vagy lebontandó és épülő házak között, az újságírókkal közösen gondolva a felröppent csodás, új ötletekre, melyek megvalósulására nem került sor. Emlékezésünket Hárs Katalin jó érzéssel válogatott, egy-egy talán már elfeledett eseményt, épületet ábrázoló fotóval segíti.

Szöllősy

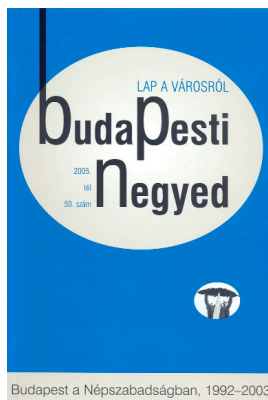
Hagyomány- ápolás vidáman

A budapesti görög-katolikusok batyusbálját és a Kárpátaljáról elszármazottak találkozóját a Rákosfalvai Helytörténeti Klub és a Keresztény Értelmiségiek XIV. kerületi csoportja február 11-én, a Herminamezői Katolikus Közösségi Házban tartotta meg. A Rákosfalvai Helytörténeti Klub későbbi rendezvényeiről részletesebb információ Paszabi Jánostól kérhető (tel.: 06-20-569-3856, e-mail: paszabi3@freemail.hu).

és Udvarhelyi András volt. Zsebkönyv formátuma jól szolgálja célját: a csepeli főter történeti múltjának egy séta közbeni mélyebb megismerését. A kiadvány szisztematikusan bemutatja a főteret ölelő épületeket, emlékműveket, szobrokat... Ízléses kivitel, kemény borító, jól megválogatott archív és mai fotók, színvonalas tartalom – csak irigykedni lehet emiatt a környező kerületekből átnézve.

G.T.

Budapesti Negyed

Budapest a Népszabadságban, 1992–2003

Csepeli krónika

Az első '56-os „kerületi fecske”

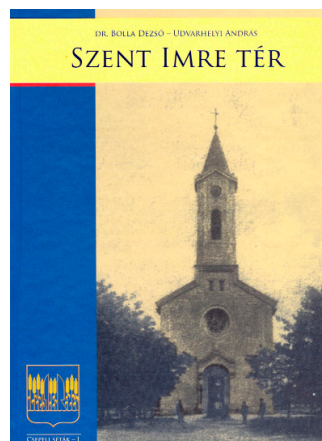
Az egykori ipari centrum, Csepel helytörténetének elismert kutatója dr. Bolla Dezső, a városrész helytörténeti gyűjteményének ny.

vezetője, a Csepeli Helytörténeti és Városszépítő Egyesület elnöke. A Városunk 2004. évi áprilisi számában bemutattuk a magánkiadásában megjelent

tanulmányát, amely a Csepel 1956 címet kapta.

Most hasonló formátumban és terjedelemben kézbe vehettük ennek második kiadását, Tények és dokumentumok alcímmel. Ezúttal viszont Budapest–Csepel Önkormányzata '56-os Emlékbizottsága volt már kiadóként feltüntetve. Színes borító, barnított fotók,

jobb minőségű dokumentummásolatok jelzik a változást már első betekintéskor. Bolla Dezső tanulmánya második kiadásának azonban szövege is bővítésre került, és tagolása is áttekinthetőbb, a kronológiai sorrendhez jobban igazodó lett. A füzetformátumú kötet a kerületi helytörténeti iskolai oktatás egyik meghatározója lehet, amikor az 1956-os forradalom és szabadságharc eseményeit tanulják. Csak üdvözölhető Csepel önkormányzatának ez a szép gesztusa, amellyel felröppentette az első „kerületi fecskét”, az 50. évfordulóra kiadott kerületi kiadványok sorát megnyitva.

Szinte egyidejűleg vehettük kézbe a Szent Imre Tér című kötetet, amely a Csepeli Séták elnevezésű sorozat első tagjaként jelent meg – szintén a helyi önkormányzatnak köszönhetően. Szerzője Bolla Dezső

Pesterzsébet neveitől a herminamezői városvédőig

A téli szünet után ismét a fővárosi levéltár épületében találkozhattak a budapesti civil szervezetek képviselői, a kerületi hagyományokat ápoló lokálpatrióták. A Budapesti Honismereti Társaság szervezte Budapesti História február elseji előadóestjén Pesterzsébet névváltozásairól az évadnyitó előadást dr. Bogyirka Emil, a pesterzsébeti múzeum ny. igazgatója tartotta.

Az egykori Grassalkovich földbirtok részeként nyilvántartott Gubacspusztai területén a 19. század második felében kezdték a parcellázást. Az 1870-es évekre két kisebb, 200-300 házból álló falu jött itt létre: Erzsébetfalva és Kossuthfalva. A névadáshoz Erzsébet királyné és Kossuth egyaránt hozzájárult. A század végére a két település „összenőtt”, 1897-ben már Erzsébetfalva nagyközségként szerepelt az országos nyilvántartásban. 1919-ben 4 hónapig Leninvárosnak, a közeli Péteri-majort Marxfalvának nevezték el, de a település már augusztusban visszakapta korábbi nevét. Erzsébetfalva 1924-

ben Pesterzsébet, 1932-ben – Árpád-házi Szent Erzsébet halálának 700. évfordulója emlékére – Pestszenterzsébet nevet vette fel. A köznyelvben azonban egyszerűen Erzsébet néven emlegették ezt a kis falut, amelyet 1950-ben Soroksárral együtt Budapest XX. kerületeként a fővároshoz csatoltak. A rendszerváltás után a kerület Pestszenterzsébet-Soroksár nevet viselte, majd Soroksár 1994-ben történt leválása után a régi Pesterzsébet elnevezéshez tértek vissza.

Az elhangzottakhoz kapcsolódott a pesterzsébeti Kossuth Társaság tevékenységének ismertetése, amelyről dr. Sturcz Zoltánné, az egyesület elnöke beszélt. Már a 90-es évek elején, pedagógusként kapcsolódott be a hagyományörző munkába, 2001-től a 120 fős tagságú egyesület elnökének választották meg. A szervezetnek napi kapcsolata van az iskolákkal, a nyugdíjasokkal, a művelődési intézményekkel és az önkormányzattal. Munkájuk eredményét helytörténeti pályázatok, kiállítások,

versenyek, kirándulások, előadások, megemlékezések stb. sora jelzi. Az elhangzottak alapján egyesületünk a legeredményesebb fővárosi Kossuth-szervezet – itt ringott a Gavlik István vezette országos Kossuth Szövetség „bölcsője” is.

Bartók és Budapest kapcsolatát vázolta fel március elsején Körtvélyesi Oszkár

1990-es évek elején hozták létre, és ennek a „polgári körnek” nincs pártkötelessége. A zuglói kerületrész – és szervezetük is – József nádor leányának, Hermina főhercegnőnek nevét viseli, akiről a most 150 éves kápolnát is elnevezték. Az egyesületet az itt élő lokálpatrióták lakóhelyük kulturális értékeinek megismer-

Latinovits emléktábla, városligeti séta

Herminamező Polgári Kör

Latinovits Zoltán szülőházának falán (Gundel Étterem – 1146 Budapest, Állatkerti körút 2.) április 8-án, 11 órakor emléktáblát lepez le a Herminamező Polgári Kör. Az avató beszédre Tarján Tamás irodalomtörténészt kérték fel, a koszorúkat Zugló Polgármesteri Hivatala és a Vígyszínház képviselői helyezik el.

Húsvét vasárnap, április 16-án, 11 órakor szakmai vezetéssel egybekötött városligeti szezonnyitóra várja az érdeklődőket a Herminamező Polgári Köre és a Zuglói Helytörténeti Műhely. A hagyományos Városligeti szezonnyitó a „Fenyves” részen lévő FUIT sír koszorúzásával kezdődik, melyen Schiffer János főpolgármester-helyettes, valamint Pelyva György, Budapest-Zugló alpolgármestere mond beszédet. A városligeti séta vendéglátója Horváth Péterné idegenvezető.

Budai Polgári Casinó

Az egyesület a klubhelyiségében (I. ker., Hunyadi János u. 8.), szerdai napokon, du. 7 órai kezdéssel tartja programjait – ha más helyszínen nincs megadva. Elérhetőség: Bedő Árpád elnökségi tag (e-mail: sba@pilismedia.hu).

Április 5.

- Hagymányos műsoros Széchenyi est
- Előadók: Kocsis István; Sinkovits Vitay András színművész; az Erkel Ferenc Kamarazenekar
- Helyszíne: Magyar Kultúra Háza (I. ker., Szentháromság tér 6.)

Május 3.

- Trianon kiváltói
- Előadó: Tamáska Péter történész

ny. tanár és karnagy. A vitített képekkel illusztrált előadása közben a hallgatóságot is többször megénekelte (Bartók Béla születésének 125. évfordulójára emlékezve előadását az első oldalon induló írásunkban ismertetjük – a szerk.). Kedves meglepetésként utána a Kós Károly Ének-zene Emeltszintű Általános Iskola Hraschek Katalin karnagy vezette Harmónia Kórusa lépett fel, Bartók műveket előadva.

Ezen az estén ismertette dr. Búza Péter, az ismert és elismert várostörténész a Herminamező Polgári Kör munkáját. A félreértések elkerülése érdekében már az elején elmondta, hogy az egyesületet még az

teretése és megvédése érdekében hozták létre. Kezdetől fogva fellépnek a kedves villanegyed a gyors haszonért kiárusítani, beépítésekkel túlzásfólni akaró emberekkel és cégekkel szemben.

A városvédő értékörzés mellett folyamatosan gyűjtik a kerületi muzeális anyagokat, amelyek az önkormányzat helytörténeti gyűjteményében (Zuglói Helytörténeti Műhely) kerülnek bemutatásra. Ennek létrehozásában meghatározó szerepük volt, székelyük is itt van. Maradandó értékű alkotásuk a Zuglói Lexikon, tucatnyi helytörténeti kiadványuk, valamint több emléktábla.

T.J.

Kőbányai téglagyárak

A kőbányai Pataky Művelődési Központban február 16-án zsúfolásig megtelt előadóteremben mutatták be Kádár József Kőbányai téglagyárak című kötetét. A megjelenteket Andó Sándor, Kőbánya polgármestere köszöntötte. Régi adósság került törlesztésre e könyv megjelenésével: a hazai téglagyártás egyik centrumának, Kőbányának bemutatása. Budapesten egykor a téglagyártásnak két fő centruma volt: Óbuda és Kőbánya. Korábban már jelentek meg Kőbánya múltjáról kiadványok, de a téglagyártás azokban csak részlegesen került említésre.

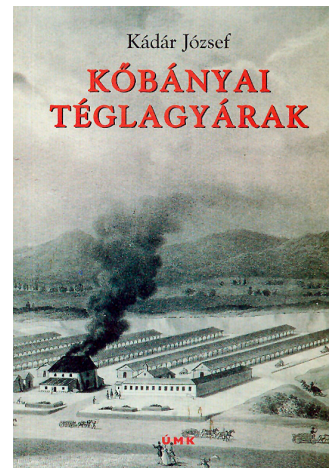
Kádár József szakmailag is értékes írása most jó be-

tekintést ad a X. kerületi téglagyártás teljes múltjába. Könyvterjedelmű tanulmánya bevezető részében a téglakészítés történetével, a téglák jelzéseivel ismerkedhetünk meg. Ezt követően részletesen foglalkozik az Óhegy, a Téglagyár dűlő, az Óhegy alja és az Újhegy téglagyáraival, kisebb üzemekkel, azaz a téglavetőivel. Szorgalmas feltáró munkájának köszönhetően az Óhegyen 13, a Téglagyári dűlőben 16, az Óhegy alján hat, az Újhegyen kilenc téglaiipari kis- és nagyüzem történetét tudja felvázolni.

Az államosítás utáni időszakban négy téglagyár működött Kőbányán, amelyek a nyolcvanas évek végén

csendesen megszűntek, az agyaglelőhelyek kimerülése és a megváltozott építőipari technológiáknak is köszönhetően. Gyakorlatilag ma Kőbányán már nincs téglagyártás, egy több évszázados ipari tevékenység tűnt el innen napjainkra.

A könyvben közölt fotók és grafikus ábrázolások az egykor gyártott téglákat jól ábrázolják, egyfajta mankót adván a régi téglák beazonosításához. A kötet imponáló jegyzetapparátusa, térképjegyzéke és ajánlott szakirodalma a téglagyártás múltjával foglalkozni kívánóknak jó kiindulópontot adnak. Az ezer példányban kiadott könyv 144 oldal terjedelmű, egy térképmelléklettel kísért. Megjelenését a Kulturális Örökségvédelmi

Hivatal Műemlékvédelmi Tudományos Intézete és Kőbánya Önkormányzata támogatta. Vételi szándék esetén a Kőbányai Helytörténeti Gyűjtemény megkeresése javasolt (elérhetősége a 8. oldalon).

g.t.

Idén szeptember 16–17-én tartják az Európa-szerte népszerű Kulturális Örökség Napjait, amelynek központi témáját nálunk és most a szocreál magyarországi építészet alkotja. A *Fél(t)múlt építészet*e címet viselő kétnapos, hétvégi rendezvénysorozat szervezői minden más helyszínen csatlakozását is szívesen fogadják. A bemutatásra javasolt épületek nem szükséges, hogy védett műemlékek legyenek, de

A Fél(t)múlt építészet

Kulturális Örökség Napok 2006

sajátos esztétikai vagy jelentős történeti értéket kell képviselniük.

Az Európa Tanács védnökségével már negyvennyolc országban rendezik meg az egyre nagyobb népszerűségnek örvendő örökségi napokat. A program célja az, hogy a nagyközönség figyelmét ráirányítsák az épületek értékeire, azokéra is, amelyek máskor részlegesen, időlegesen, illetve csak a társadalom egyes rétegei által látogathatók, esetleg zárva vannak. A hagyományosan szeptember harmadik hétvégéjén megrendezett esemény során ország-szerte sok száz ilyen épület és helyszín kapuja nyí-

lik meg majd a látogatók előtt.

Egy épület, helyszín látogathatóságát bárki kezdeményezheti. A vendégek fogadása önként vállalt szolgálat – a kezdeményezőknél természetesen szabad döntésére van bízva, hogy mekkora részt tesznek bejárhatóvá.

Fontos eleme ezért a mozgalomnak a helyi közösségek, a döntéshozók, a szakmai és a civil szerveze-

tek részvétele. Az örökségi hétvége szervezése és az eseményeken való részvétel mind a szervezők, mind a közönség számára jó alkalom a társadalmi önszerveződés és demokrácia gyakorlatának erősítésére, a helyi értékek közös ünneplésén keresztül a közös öröm tapasztalására.

A rendezvénysorozaton való részvétel a jelentkezési lap 2006. június 30-ig való benyújtásával kezdeményezhető.

Lásd részletesebben a www.oroksegnapok.hu weblapon.

Felelős szerkesztő: Gábrriel Tibor
Szerkesztőbizottság:
Breinich Gábor, Buda Attila, Róbert Péter, Sándor P. Tibor, Sipos András.
Alapította a Budapesti Honismereti Társaság és a Budapesti Történeti Múzeum.
Kiadja a Budapesti Honismereti Társaság
(1043 Budapest, Berda József u. 48., tel.: 370-0652,
e-mail: bphht@chello.hu, internetes változat: www.bphht.hu)
Nyomás: Kolofon Kft., ISSN 1418-4273

F.: Budapesti Honismereti Társaság

1043 Budapest,
Berda József u. 48.

Ingyenes lapunk kereskedelmi forgalomba nem kerül, megtalálható a budapesti kerületek múzeumaiban, helytörténeti gyűjteményeiben, Budapest Főváros Levéltárában, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kerületi fiókjában. A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztérium Nemzeti Kulturális Alapprogramja, valamint a kerületi önkormányzatok támogatásával jelenik meg.